

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

- Вміння зосереджуватися і стежити за предметами, що рухаються в горизонтальному та вертикальному положенні;
- Дії з предметами (використання іграшки за призначенням);
- Вміння знаходити за інструкцією дорослого предмети, іграшки;
- Розрізняти частини свого тіла, вміння скласти картинку з двох частин, групування предметів за загальними ознаками.

Розвиток мовлення: рівень розуміння зверненого мовлення, наявність активного, пасивного словника, звуконаслідування, розуміння назв окремих предметів, дій на картинках, зрозуміння змісту висловлювань дорослих про їхні дії, стан артикуляційного апарату.

Соціальні здібності: взаємовідносини з дорослими (контактує охоче, не контактує, вибірково, прояви негативізму, позитивні емоції), вміння вітатися, прощатися, дякувати, інтерес до однолітків, сформованість соціальної поведінки.

Загальна та дрібна моторика: можливість самостійного пересування, самостійно сидіти, стояти, сформованість первинних гігієнічних навичок, володіння навичками самообслуговування, потрібність постійної допомоги з боку дорослих.

Висновки. Таке попереднє обстеження індивідуальних можливостей вихованця, надає можливість складання покрокового індивідуального плану подальшої корекційної роботи. Урахування структури дефекту та визначення зони найближчого розвитку створює індивідуальну траєкторію компенсації, заміщення недорозвинених чи порушених психічних функцій.

Список використаних джерел:

1. Програмно-методичний-комплекс «сенсорне виховання дітей з розумовою відсталістю» Трикоз С. В. МОН Київ. 2012 р.
2. Основи дефектології Виготський Л. С. Зібр. Тв. Т.5.
3. Проведення тестування дітей з обмеженими можливостями здоров'я за методикою «Денвер» в установах ранньої соціальної реабілітації» Міністерство праці та соціальної політики України. 2008 р.

Горбатюк О. Л.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей формування соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. У дослідженні висвітлено важливість соціальної компетентності для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку та надано практичні рекомендації щодо її розвитку. Адже, розуміння та підтримка соціальної компетентності цієї групи дітей є важливою складовою їхнього успіху та інтеграції в суспільство.

Ключові слова: спеціальна освіта, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, соціальна компетентність.

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of the formation of social competence in children with intellectual development disorders. The study highlights the importance of social competence for children with intellectual disabilities and provides practical recommendations for its development. After all, understanding and supporting the social competence of this group of children is an important component of their success and integration into society.

Keywords: special education, children with intellectual disabilities, social competence.

Постановка проблеми. Соціальна компетентність є важливим аспектом розвитку дітей, який допомагає їм встановлювати стосунки з іншими людьми та адаптуватися до вимог суспільства. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть мати обмежені можливості у цьому важливому аспекті свого життя. Таким чином, розуміння та підтримка їхньої соціальної компетентності має велике значення. Для подолання негативних тенденцій у підготовці названої категорії дітей до інтеграції в суспільство, потрібне розроблення нових підходів до їх навчання, виховання і організації всієї життєдіяльності.

Соціальна компетентність – це комплексні навички, які дозволяють людині успішно взаємодіяти з іншими людьми та адаптуватися до соціального середовища. Ця концепція включає в себе низку аспектів, які важливі для успішних міжособистісних відносин і ефективного функціонування в суспільстві [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку особистості досліджені та описані в наукових джерелах за допомогою різних аспектів пристосування людини до середовища, в якому вона народжується і живе, зокрема: виховання, самовиховання, формування, адаптація, соціалізація тощо. На думку Н. Бібік, І. Єрмакова, В. Коваленко, Д. Пузікова, К. Тороп, Н. Ярмоли, саме соціалізація, як процес, є основою для розвитку соціальної компетентності особистості [2, 5].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні проблем та підходів до їх вирішення у педагогічній галузі щодо формування соціальної компетентності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні компоненти соціальної компетентності включають:

- емоційну інтелігенцію (здатність розуміти та керувати своїми емоціями, а також виявляти співчуття та розуміння емоцій інших людей);
- ефективне спілкування (вміння виразно висловлювати свої думки і почуття, слухати і розуміти інших, використовувати мовні та невербальні засоби спілкування);

- вирішення конфліктів (здатність вирішувати конфлікти мирним шляхом та досягати компромісів);
- співпрацю (здатність спільно працювати з іншими людьми, враховуючи їхні потреби та думки);
- розвиток дружби та міжособистісних стосунків (здатність встановлювати та підтримувати позитивні відносини з іншими, розвивати дружбу та відчуття приналежності до групи);
- саморегуляцію (здатність контролювати свою поведінку, агресію та імпульсивні дії);
- розвиток соціальної свідомості (розуміння соціальних норм, правил та культурних особливостей взаємодії з іншими).

Ці аспекти взаємодіють між собою та спільно впливають на здатність особи відповідати на вимоги соціального середовища та досягати успіху у відносинах з іншими.

У дітей з порушеннями інтелектуального розвитку можуть бути специфічні труднощі у розвитку соціальної компетентності, і важливо надавати їм підтримку та навчати необхідним навичкам для успішної соціальної адаптації.

Інтелектуальні порушення можуть суттєво впливати на соціальну компетентність дітей. Соціальна компетентність передбачає здатність успішно взаємодіяти з іншими людьми і адаптуватися до соціальних ситуацій [1]. У дітей з інтелектуальними порушеннями можуть виникати наступні основні прояви:

- затримка у розвитку (діти з інтелектуальними порушеннями можуть відстати у розвитку в порівнянні зі своєю рівнолітньою групою. Це може призвести до труднощів у встановленні соціальних контактів та адаптації до різних ситуацій);
- комунікаційні труднощі (деякі діти з інтелектуальними порушеннями можуть мати обмеженість у мовленні або інших засобах спілкування. Це ускладнює їхню здатність виразно висловлювати свої думки та почуття, що може призвести до непорозумінь у взаємодії з іншими);
- обмежені можливості вирішення конфліктів: (діти з інтелектуальними порушеннями можуть мати труднощі в розв'язанні конфліктів та вмінні висловлювати свої потреби та бажання. Це може призвести до негативних взаємодій з оточуючими);
- відчуття відчуженості: (діти з інтелектуальними порушеннями можуть відчувати себе відчуженими або відмінними від своїх ровесників, що може призвести до відчуття самоізоляції та відмови від соціальної взаємодії);
- потреба в підтримці: (діти з інтелектуальними порушеннями можуть потребувати додаткової підтримки та навчання, щоб розвивати соціальну компетентність. Це може вимагати спеціальних програм та інтервенцій) [4].

Важливо підкреслити, що з відповідною підтримкою і навчанням багато дітей з інтелектуальними порушеннями можуть розвивати свою соціальну компетентність і успішно взаємодіяти з іншими людьми. Інклюзивна освіта

та програми, спрямовані на підтримку соціальних навичок, можуть допомогти зменшити негативний вплив інтелектуальних порушень на соціальну компетентність дітей.

Дослідження та аналіз показників соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є важливою задачею для розуміння їхнього соціального функціонування та розвитку. Нижче наведено загальний огляд досліджень та показників соціальної компетентності у цій групі дітей:

- специфічність соціальної компетентності. (це може включати аналіз здатності дітей до розуміння та виразної комунікації, розвитку дружби, вирішення конфліктів та інші аспекти);

- оцінка рівня соціальної компетентності (використовуються різні методики та інструменти для оцінки рівня соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Наприклад, анкети для батьків і вчителів, спостереження та інші методи);

- фактори, що впливають на соціальну компетентність (це можуть бути фактори, пов'язані з самими дітьми (наприклад, ступінь інтелектуальних порушень), їхнє оточення (сім'я, школа, спільнота) та програми та інтервенції;

- роль інклюзивної освіти (дослідники вивчають вплив інклюзивної освіти на соціальну компетентність дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Вони досліджують, як участь у звичайних класах та взаємодія зі своїми ровесниками впливає на розвиток соціальних навичок);

- ефективні інтервенції (вивчаються ефективні програми та інтервенції, спрямовані на розвиток соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Це включає в себе аналіз методів та стратегій, які допомагають покращити їхню соціальну адаптацію).

Дослідження та аналіз показників соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку сприяють розумінню їхніх потреб та можливостей для покращення їхнього соціального функціонування. Ці дослідження допомагають розробляти більш ефективні програми та інтервенції для підтримки цієї групи дітей.

Стратегії та підходи до розвитку соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Розвиток соціальної компетентності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку може вимагати спеціалізованих стратегій і підходів. Нижче наведено деякі з них:

- інклюзивна освіта – важливо забезпечити участь дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в інклюзивних освітніх програмах, де вони мають можливість взаємодіяти зі своїми ровесниками зі збереженим інтелектом. Інклюзивна освіта створює сприятливі умови для розвитку соціальних навичок, так як діти мають змогу спілкуватися та вчитися разом;

- індивідуалізація – підходи до розвитку соціальної компетентності повинні бути індивідуалізованими, враховуючи конкретні потреби та здібності кожної дитини з порушеннями інтелектуального розвитку;

- соціальні навчальні програми – спеціально розроблені соціальні навчальні програми можуть допомогти дітям з порушеннями інтелектуального розвитку розвивати комунікаційні, співпрацювальні та інші соціальні навички. Ці програми можуть включати рольові ігри, тренінги в міжособистісній ефективності та інші методи;

- сприяння емоційному розвитку – розвиток емоційної інтелігенції може бути ключовим для соціальної компетентності. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть вивчати розпізнавання емоцій та способи керування ними;

- підтримка і виховання батьків – важливо включити батьків у процес розвитку соціальної компетентності дитини. Батьки можуть навчити дітей взаємодіяти з іншими, а також надавати їм підтримку та засоби для подолання труднощів у взаємодії з оточуючими;

- спеціалізовані підходи – деякі діти можуть вимагати спеціалізованих підходів, таких як терапія зі спеціалізованими фахівцями, які працюють над розвитком соціальних навичок;

- позитивна психологія – підходи з використанням позитивної психології можуть сприяти розвитку соціальної компетентності, надаючи дітям можливість виявляти та розвивати свої сильні сторони, розуміти позитивні аспекти взаємодії з іншими та розвивати оптимістичний погляд на свої можливості.

Ці підходи можуть бути використані окремо або в поєднанні, залежно від потреб та можливостей кожної дитини з порушеннями інтелектуального розвитку. Головною метою є створення сприятливого середовища для розвитку їхньої соціальної компетентності та покращення їхньої якості життя.

Висновки та перспективи. на основі проведеного дослідження сформульовано висновки та розглянуто основні рекомендації щодо підтримки та розвитку соціальної компетентності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за редакцією В. І. Бондаря, В. М. Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.
2. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєтворчі компетенції особистості / І. Г. Єрмаков, Д. О. Пузіков // *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. Наукових праць. № 3 (5)*. К.: Університет «Україна», 2007. С. 44-53.
3. Ніколаєвську І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів : науково-методичний посібник/ І. О. Ніколаєвську. Черкаси : ОШОПП, 2014. 76 с.
4. Тороп К. С. Дослідження соціальної компетентності у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.* Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 77. Т. 2. С.64
5. Ярмола Н. А. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Збірник матеріалів V Міжнародного*

Лещій Н. П., Бабікова М. Б.

ПРОФІЛАКТИКА ДИСКАЛЬКУЛІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. Актуальною для сучасної теорії та практики логопедичної роботи є проблема навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з моторною алалією. Моторна алалія розглядається логопедами, психологами та дефектологами як складний комплексний розлад мовних, мовленнєвих та позамовних порушень. До позамовних порушень науковці відносять недостатній розвиток вищих функцій психіки (таких як, зорове сприйняття, пам'ять, увага тощо). Порушення загальної та дрібної моторики (О. Белова, О. Вінокурова, Н. Кабельнікова, Л. Калмикова, С. Конопляста, Ю. Матвієнко, О. Науменко, Н. Пахомова, Т. Піроженко, П. Сидоренко, В. Тищенко та ін.).

Встановлено, що особливості розвитку пізнавальної та мовленнєвої функцій у дітей молодшого шкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями, у тому числі дітей із моторною алалією, зумовлюють особливість розвитку математичних уявлень та навичок обчислювальної діяльності (Л. Баряєва, Н. Гаврилова, О. Гришко, Ю. Кицюк, М. Ковтун, Н. Королько, В. Тарасун, В. Тищенко, К. Щербакова та ін.).

Серед порушень процесу засвоєння математичних уявлень дослідники виділяють дискалькулію як специфічне порушення рахункових навичок, що виявляється на початковому етапі навчання дітей рахунку (Н. Бабич, Л. Баряєва, Л. Денисенко, О. Марков, О. Науменко, Т. Павлюк, Д. Петух, К. Тихонова, Д. Хрипун, М. Шеремет та ін.). Вивчення феномену дискалькулії має велике значення, і не тільки як проблеми, що лежить в основі труднощів, які відчувають діти при оволодінні навичками рахунку. При дискалькулії спостерігається стійке порушення всієї математичної діяльності, що проявляється в труднощах оволодіння математичним словником, розуміння тексту завдання, запису математичних виразів і т. д. Багато дослідників відзначають, що дискалькулія не є ізольованим розладом, а в окремих випадках супроводжується розладами оволодіння писемним мовленням. Найчастіше це проявляється в учнів з тяжкими порушеннями мовлення (Н. Бабич, Н. Гаврилова, Л. Денисенко, А. Зікеєв, С. Конопляста, І. Марченко, Т. Махукова, В. Меліченко, О. Науменко, Ю. Рібцун та ін.).

Мета статті: виявити оптимальні шляхи корекційно-педагогічної роботи з попередження дискалькулії в учнів початкових класів з тяжкими порушеннями мовлення в умовах спеціалізованої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискалькулія – це невміння або утруднення в навчанні математиці та виконанні математичних завдань, які виходять за межі очікуваних для віку та рівня розвитку дитини. Це